

MERCEDES-BENZ

in aller Welt

208

BELEGHEFT SCHWEDISCH

MERCEDES-BENZ

in aller Welt

Tidskrift för alla
Mercedes-vänner

Utgåva 4/1987 Sv
Årgång 32

ÖWV/U 6720020801

4

Battery Park City

På Manhattans sydspets har man byggt ett nytt kvarter med förvånansvärt humana dimensioner – det »sista urbana laboratoriet» i New York

10

På rätt väg

1986 uppnådde Daimler-Benz-koncernen sitt hittills bästa resultat. Här ger vi våra läsare en kort överblick över det gångna verksamhetsåret och framtidsperspektiven

14

Nu skall naturkrafterna i Eufrat tyglas

»Atatürk-dammen» som just nu byggs i östra Turkiet är århundradets projekt och skall befria landet från dess oljeberoende

20

Ödets skiftningar

Med supermoderna metoder avslöjar »konstvärldens detektiver» till och med de mest utstuderade förfälskningar

25

Poesi och skönhet

I den finska staden Kuopio arrangerar man sedan 18 år tillbaka en internationell dans- och musikfestival varje år. Numera är det ett rent dansevenemang

29

Himmelskt välbehag

Ballongen, världens äldsta flygfarkost, har blivit mer aktuell än någonsin: en hätt nervkittlande nostalgi

32

Sherryens land

Den sydspanska staden Jerez är sherryens huvudstad. Här ges en kort inblick i denna världsberömda drycks historia och tillverkning

34

Unga läsare målar

Barn och ungdomar från hela världen har illustrerat sina tankar kring ämnet Mercedes-Benz

35

Le Corbusier

De centrala inslagen i hans skapande var en symbios av konst och teknik

39

Ur själens djup

Här porträtteras den neapolitanska målaren Rita Cappello Angellotti, numera bosatt i Brüssel

42

Mannen som alltid tänkt framåt

Béla Barényi, ibland kallad »den passiva säkerhetens fader», har skrivit ett stycke bilhistoria med sina 2 500 patent

44

Drömträffen

»Bevingade» impressioner på 300 SL-klubbens årsträff

46

Högteknologi på hög höjd

Dagens flygtrafik är otänkbar utan avancerade flygledningssystem. I det här reportaget berättar vi litet om vad AEG – ett företag som Daimler-Benz är delägare i – bidrar med på det här området.

208

Skiftande öden

Om falska och äkta målningar

När man studerar berättelser om transaktioner på konstmarknaden, så är det berömda namn, titlar på kända verk och framför allt rekordpriser som starkast etsar sig kvar i minnet. Men det är egentligen bara en sida av saken: de affärer som görs av talrika auktionsfirmor, välrenommerade eller mindre kända konsthandlare, antikaffärer, för att inte tala om alla de många fynden omnämns aldrig. Av konst måste det bli pengar: det är pengarna som är motorn, en mycket stark sådan till och med. Om det nu vore så att man finner en kund och affären avslutas till ömsesidig belåtenhet – och det sedan stannade vid det – ja, då skulle historien ta slut här.

Men nu är det så, att ödena skiftar. Ett förment humoristiskt påpekande av en konstbevandrad vän väcker de första tvivlen; från och med nu betraktar man sitt »goda köp» med osäkra ögon. Går man och visar upp konstverket för en konsthandlare, ett auktionshus eller kanske till och med ett museum, så blir det lätt pinsamt. Visar man upp ett utlåtande som följt med tavlan vid köpet, detta bevis som i början ingivit en sådan känsla av trygghet, så får man ofta bara en axelryckning till svar. Ömtålig vara. Och snart står påstående mot påstående. Det första konsthistoriska utlåtandet följs av ett till, sedan av ett tredje. Irritationen växer med antalet åsikter om tavlan. Strandfynd.

Naturvetenskapen hjälper till

Det är sådant som den här artikeln skall handla om. Inte om konstmarknaden i allmänhet alltså, och inte heller om någon särskild konsthandlare eller kritiker, utan endast och allena om

konst som strandfynd. Eldfångt nog, kan det tyckas, men i alla fall ändå bara en marginell företeelse.

Våra strandfynd är verk av en Baroncellimästare, av Guardi, Spitzweg, Rodtjenko och Mignon. Hoppades man, tänkte man, ibland fel, ibland rätt.

Sedan slutet av förra århundratet stöder sig konstkritikerna inte längre bara på konsthistorikerns blick utan alltmer också på naturvetenskapens iakttagelser och kunskaper. Naturvetaren är en konstens Sherlock Holmes, som rotar bland strandfynden och kan ge andra upplysningar än de som konsthistorikern kan ge. Kompletterande, ofta avgörande informationer som framkommer i det interdisciplinära arbetet. Alltid utslagsgivande då upphovsman, datering eller den konsthistoriska uppfattningen om objektet kan vederläggas genom påvisande av använt och entydigt identifierbart material eller andra tekniska kriterier. Alltid ett komplement i de fall när detta inte lyckas, vilket varken är förutsägbart eller alltför sällsynt.

Metoder som optisk emissionsspektralanalys, mikrokemi, röntgendiffraktometri, tunnslikt-skromatografi, gaskromatografi/masspektrometri, infrarödreflektografi eller röntgenradiografi kanske säger fackmannen något, men i slutändan är det bara resultaten som räknas. Men ändå är det för det mesta stora kemisk-analytiska insatser som ligger bakom sådana resultat. Helt i motsats till detta (eller just därför) är deras formuleringar ofta lapidariskt korta. Sanningar behöver sällan många ord: förfalskning, kopia, fri imitation, reproduktion, fel upphovsman, replik.

Maria blir genomlyst

Första fyndföremålet är en »Marie bebådelse», ett i denna form mycket vanligt motiv: Maria tar emot ängelns budskap. En in i minsta detalj ikonografiskt tydbar komposition, som dessutom är i väl bevarat skick och vid första anblicken uppvisar en fascinerande kvalitet. Sålåd som »omkring 1500», tillskriven en Baroncelli-mästare. Denna oskadade värld skakas om av en röntgenbild, som förutom trätavlan, bildens underlag, visar själva kompositionen, men dessutom och framför allt insektsgångar efter skadeinsekter i trävirket (se markeringar på röntgenbild). För fackmannen är det ett tecken på återanvändning av en gammal tavla – och detta i regel i avsikt att förfalska! En ytterligare diskrepans visar sig craqueleringen (fina sprickor) vara: den har en okaraktäristisk form och jämnhet. Detta är iakttagelser som gör det lättare att bestämma sig för att ta små prover för en analys – vilket man ogärna skulle göra på autentiska målningar. Den analytiska undersökningen av dessa prov tillhandahåller beviset: pigment från 1700-talet, men framför allt från 1800-talet. Det måste följaktligen röra sig om ett verk som måste dateras avsevärt senare, eventuellt en kopia. I sökandet efter en förebild för »Marie bebådelse» påträffas en målning, som finns i Antwerpen och som tidigare tillskrevs Baroncellimästaren, men idag anses gjord av en okänd mästare från Brügge. Den dateras också till »omkring 1500» och skiljer sig vid första anblicken bara obetydligt från vår målning, sedan framträder emellertid märkbara skillnader. Men detta är definitivt förebilden. Fast frågan om vår kopia är ett typiskt historistiskt verk, d v s från 1800-talet, och först senare av närliggande skäl har förvandlats till ett verk från »omkring 1500» eller om inte snarare användningen av den gamla, maskätta tavlan bevisar att den i första hand tillkommit i en avsikt att förfalska, kan däremot inte entydigt besvaras.

Veneziansk veduta

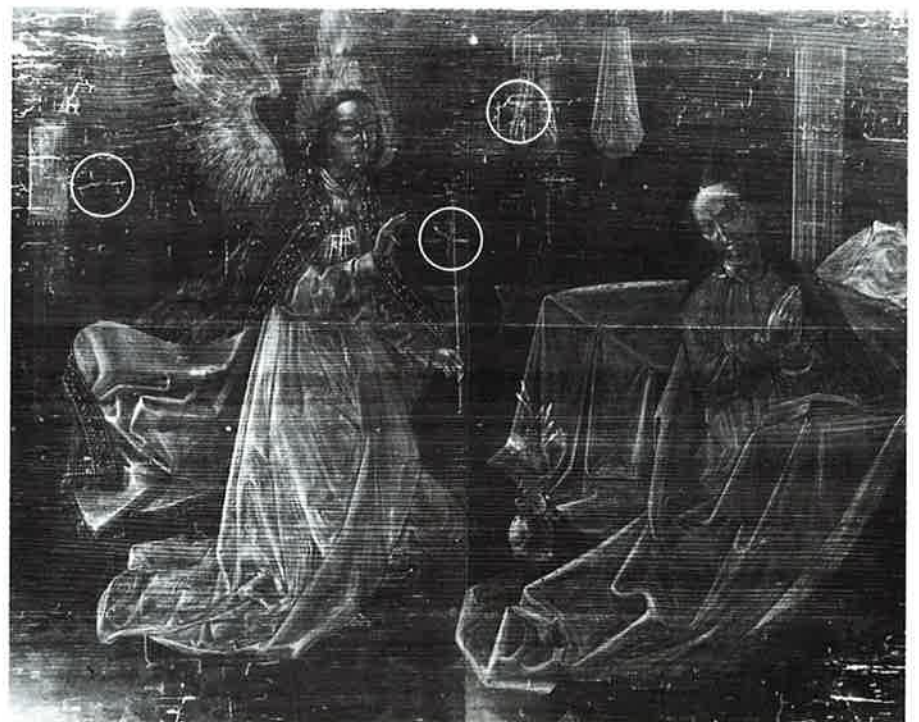
Andra fyndet under vår strandpromenad är en

Till vänster kopian som gjorts i avsikt att förfalska: »Marie bebådelse», förmodligen 1800- eller 1900-tal. Därintill originalet som använts som förebild för förfalskningen. Det är ett verk av en okänd mästare från Brügge, tillkommet omkring år 1500 och ägs av Koninklijk Museum voor Schoone Kunsten, Antwerpen. På röntgenbilden av förfalskningen är gångarna efter skadeinsekter som fyllts med grundfärg, utmärkta.

Venziansk veduta med utsikt mot kyrkan i Santa Maria della Salute, infarten till Canal Grande och piren, efter 1840, i privat ägo. På en detalj av denna bild ser man tydligt hur nära originalet man lyckats komma (bilden till höger). Detta original är gjort av Francesco Guardi (omkring 1780) och ägs av Bayerische Staatsgemäldesammlung, München.

»Ensling med fiskeredskap», Spitzweg-förfalskning från 1900-talet. De små bilderna visar romben och signaturen i förstoring och därunder kvarlåtenskaps-etiketten på baksidan.

vy som visar lagunlivet i Venedig med utsikt över infarten till Canal Grande. Sedan 1700-talet har sådana så kallade vedutor varit mycket populära, venezianska motiv som sättstycken med ett panoramaliknande intryck. Som svar på den stora efterfrågan arbetar konstnärer, ja hela verkstäder i denna bildgenres stil, präglad av mästare som Guardi, Canaletto och Bellotto. Marknaden är översållad av dem och kärleken till dem obruten. Naturligtvis är dateringen en ständigt återkommande fråga liksom också – i kombination med upphovsmannen – vilket pris man kan begära på konstmarknaden.

Redan årtal före den naturvetenskapliga undersökningen presenterades vedutan som en Francesco Guardi (1712–1793), men avvisades som »imitation efter Guardi». Så försvann den ut i konsthandeln igen. Efter förmodligen flera ägarbyten dyker så verket upp likt drivved igen som »Guardi den yngre», d v s förmodligen tillskriven Giacomo Guardi (1764–1835).

Men strandfynd förblir för det mesta strandfynd. De stilkritiska reservationerna som på nytt restes fick ökad styrka genom att man kunde bevisa att det över hela verket finns ett pigment, som i den kombination som förekommer här kan tänkas ha förekommit på konstnärernas paletter tidigast från och med 1840-talet. Det är alltså skäl nog att utesluta Guardi den yngre som upphovsman, och i alla händelser Francesco Guardi. Den har säkert aldrig tillkommit i avsikt att förfalska, det är bara uppgiften om upphovsmannen som är alltför vågad och därmed indirekt också dateringen.

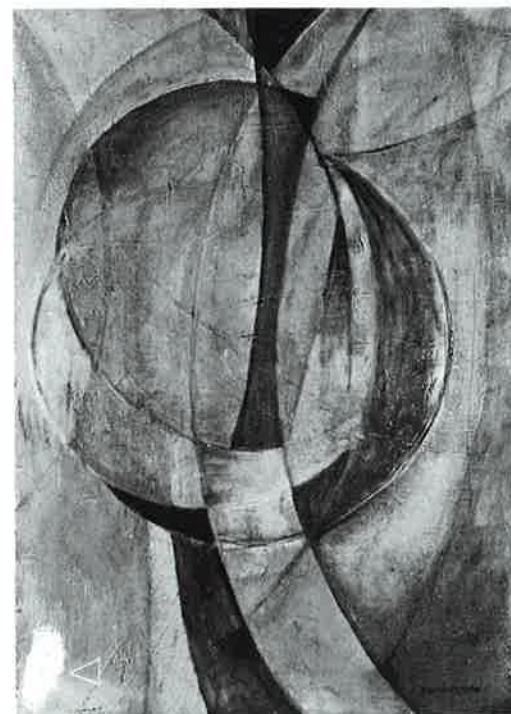
Vedutan är därmed att klassificera som en imitation av väsentligt kvalitetsfullare verk av kända målare. Som just det verket av Francesco Guardi som finns på Gamla Pinakoteket i München, här jämfört med motsvarande detalj från vår veduta.

Spitzwegs idyll bedrar

Det är många andra gånger som den naturvetenskapligt-tekniska undersökningen sätter krokben också. När man lyckas påvisa ett vitt pigment som funnits på marknaden sedan 1916 men som väl inte förekom i konstnärernas färger förrän efter första världskriget, är ju ödet beseglat för »Ensling med fiskeredskap». Idyllen bedrar, enslingen är ännu sorglös, men fisken finns redan i nätet.

Romben, monogrammet som förknippas med Carl Spitzweg, själva namnteckningen »Spitzweg», och så baksidan med kvarlåtenskapsetiketten och ett typiskt ämne (munk med fiskeredskap) gör den lilla bilden kanske trovärdigare och därmed dyrare för lekmannen, men för fackmannen inte mera äkta.

Redan Spitzwegs levnadsdata (1808–1885) kan bara med svårighet förenas med det naturvetenskapliga undersökningsresultatet. Men även kombinationen och sättet att teckna romben och namnet kan visserligen vid första anblicken påminna om en vanligare förekommande kvarlåtenskapsstämpel, men förekommer dock aldrig på det här sättet på Spitzwegs original. Situationen var snabbt utredd: en klumpig förfalskning, möjligen med en i handeln vanlig förekommande reproduktion som underlag och samtidigt en delkopia av en autentisk Spitzweg. Man får dock inte bortse ifrån att denna förfalskning säkerligen inte är någon enstaka företeelse på en marknad, som girigt suger upp varje verk av Spitzweg.

»Konstruktivistisk komposition» med den förfälskade
signaturen »A. Rodtjenko», efter 1938.
I ultraviolett ljus framträder bilden nedan till
vänster som tydligt manipulerad.
På den kompletta röntgenbilden framträder en helt
annan bild under denna (nedan till höger).
På detaljen från röntgenbilden syns också den
övermålade signaturen »TM 63». Med en speciell
fototeknik kan man till och med se signaturen på
den övermålade målningen »Miara 37».

Demontering av en konstruktivist

Att strandfynd ofta driver omkring en längre tid innan de når stranden, kan man ana sig till, men sällan följa upp. Ett av undantagen från denna regel är en »Konstruktivistisk komposition», signerad »A. Rodtjenko» med kyrilliska bokstäver och daterad till omkring 1920. Man behöver bara kasta en blick i utställningskatalogerna om Alexander Rodtjenkos verk för att man ska få anledning nog att tvivla: både själva kompositionen och sättet att skriva namnteckningen förefaller fjärran från originalet.

Ett första steg i riktning mot sanningen är att titta på den under ultraviolett ljus: nedtill till vänster verkar bildytan vara försiktigt manipulerad. Röntgenbilden ger förklaringen: Här har det funnits en annan signatur »TM 63», som med andra änden av penseln etstas in i det ännu fuktiga färgskiktet. Vi vet inte vilken konstnär denna signatur tillhör. Sannolikt är det någon okänd, vars konstruktivistiska komposition vänts i 90° och därigenom förvandlats till en en högt pris-satt rysk konstnärs verk. Signaturen »TM» har helt enkelt målats över och namnet »A. Rodtjenko» skrivits dit. Det tekniska undersökningsresultatet, enligt vilket den nu synliga kompositionen torde ha tillkommit först efter 1938, dock högst sannolikt dock först på 50-talet, passar perfekt in i denna bild och på årtalet »63».

Men vi har inte nått riktigt till slutet av historien ännu. Hur är det med duken då, som ser så bra ut, åldrad och brunaktig? Och hur är det med färgresterna på dukens omvikta kanter i färgtoner som annars inte förekommer någonstans på den »Konstruktivistiska kompositionen»? Och hur är det med de till synes påspacklade strukturer på röntgenbilden? I fackmannens ögon är det bevis på en återanvändning av en använd duk, som – uppenbarligen redan bemålad – fått tjäna som underlag för de nu framträdande kompositionen. Undantagsvis vet vi också vilken konstnär som har gjort det numera övermålade verket: Med en speciell fototeknik kan man tyda ut signaturen och en datering »MIARO 37». Väl överensstämmande med årtallet 37 är datumet i hörnet, som framkom vid en undersökning av de pigment som använts i den övermålade kompositionen – nämligen 1921.

Ett stillebens rehabilitering

Men det händer också att man påträffar ett och annat som kan vara värt att samla på bland allt strandgods – likt en vacker mussla, en blank liten benbit eller en liten bit rundslipad bärnsten –: det visar ett blomsterstilleben. Genom att det i ett konsthistoriskt utlåtande brännmärkts som ett 1800-talsverk, var det praktiskt taget osäljbart som 1600-talsverk på marknaden. Undersökningen ger ett helt annat resultat: Där erkändes signaturen »A. Mignon fe» som otvivelaktigt original. Vidare fann man pigment, som var helt typiska på Abraham Mignons (1640–1679) tid, ja som blev glömda efter cirka 1750. Alltså, även om det var retuscherat och partiellt övermålade, så kunde det aldrig vara ett stilleben från 1800-talet. Felbedömt, ett stycke bärnsten. Att avslöja konstförfälskningar med hjälp av tekniskt-naturvetenskapliga undersökningsmetoder har i flera decennier varit en av Doerner-institutets i München uppgifter. Ett omfattande jämförelsematerial utgör det stora arkivet och de enorma samlingarna på i Bayerische Staatsgemäldesammlungen München (vars avgående

En äkta målning, som brännmärkts som förfälskning. Detalj ur Abraham Mignons (1640 – 1679) »Blomsterstilleben» (i privat ägo).

verkställande direktör prof. dr. E. Steingraber denna artikel är dedicerad till). Tysklands största och för närvarande bäst utrustade museilaboratorium ägnar sig dock inte bara åt äkthetsundersökningar på målningar, utan befattar sig i stor utsträckning med målningstekniska frågor, undersökningar av metallkorrosion på utomhusbrons, dessutom med ostasiatiska och mycket annat. Ett högspecialiserat laboratorium med obetydlig konkurrens.

Det är bara kunskaper som kan skydda mot sådana historier som beskrivits ovan. För ju längre man släntrar utefter vattnet på det här sättet, desto mer lär man sig se. Man vandrar med blicken riktad ned mot marken, plockar upp mängder av föremål, vrider och vänder på dem och släpper ned dem igen och det är knappt någonting man behåller. Denna bild beskriver i mångt och mycket det som en samlare borde ha, göra, vara eller bli: tålmod, se och åter se, en människa med ögonen på skåft.

Dr. A. Burmester

Foto: Doerner-Institut